

Lausunto

10.3.2026

HE 149/2025 vp

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Asia ja aikataulu

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta pyytää Valtakunnallisen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnetin kirjallista asiantuntijalausuntoa HE 149/2025 vp Hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi. Lausuntoaika on 7 arkipäivää ja lausunnot pyydetään toimittamaan 12.03.2026 klo 12:00 mennessä.

Lausunnonantajan lausunto

Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä, jossa ehdotetaan muutettaviksi lastensuojelulakia, terveydenhuoltolakia, sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annettua lakia, sähköisen viestinnän palveluista annettua lakia sekä hätäkeskustoiminnasta annettua lakia. Lisäksi ehdotetaan annettavaksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä annettu laki sekä valtion kasvatustaloksista ja niissä toimivien henkilöiden eläkeoikeuden perusteista annettu laki kumottaisiin.

Esityksen tavoitteena on vahvistaa lapsen oikeutta erityiseen suojeluun sekä turvata lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tavoitteiden toteutuminen. Esitys toteuttaa pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmaa, jonka mukaan hallituskaudella toteutettavassa lastensuojelulainsäädännön uudistamisessa varmistetaan sijaishuollossa olevan lapsen edun, hyvinvoinnin ja turvallisuuden toteutuminen rajoitustoimien käytön edellytyksiä selkeyttämällä. Uudistuksella mahdollistettaisiin lastensuojeluviranomaisille ja sijaishuoltopaikoille nykyistä riittävämmät toimivaltuudet tehdä työtään. Esityksen mukaan kasvatukseen kuuluvien rajojen asettamisen ja rajoitustoimenpiteiden välistä rajaa selkiytettäisiin. Hallitusohjelman mukaisesti viranomaiset veloitettaisiin aktiiviseen yhteistyöhön sekä varmistettaisiin riittävä toimivalta ja keinovalikoima, jotta sijaishuoltopaikastaan luvatta poissa oleva lapsi löydettäisiin nopeasti ja saataisiin palautettua. Lisäksi uudella kuntouttavalla suljetulla laitospalvelulla mahdollistettaisiin lisäksi keinoja alle rikosvastuun olevien lasten rikoskierteiden katkaisuun. Esitykseen

sisältyvät myös ehdotukset, jotka liittyvät lastensuojelun ja psykiatrian osaamisen yhteensovittavien lastensuojelun palveluyksiköiden toteuttamiseen.

Hallituksen esitysluonnos laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi oli lausuttavana 13.5.–16.6.2025 Sosnet lausui esitysluonnoksesta myös kesäkuussa 2025 ja Sosnetin näkemyksen mukaan esitysluonnos oli pääosin kannatettava, mutta vaati vielä epämääräiseksi jääneiden kirjausten ja muiden yksityiskohtien tarkentamista, sekä erityistä huomion kiinnittämistä näiden lakien ja muiden lakien välisiin suhteisiin. Sosnet pitää hallituksen esitykseen sisältyviä ehdotuksia edelleen pääosin kannatettavina. Sosnetin näkemyksen mukaan on hienoa, että aiempia lausuntoja on huomioitu valmistelussa melko kattavasti. Esitykseen kirjatut ehdotukset ja niiden soveltaminen käytännössä jäävät esityksessä edelleen osin epäselviksi ja tulkinnanvaraisiksi.

Sosnet pitää hallituksen esityksen tavoitteita lastensuojelun sijaishuollon sääntelyn kehittämiseksi pääosin kannatettavina, sillä ne tähtäävät lapsen turvallisuuden varmistamiseen sekä terveyden ja kehityksen suojeluun. Esityksessä pyritään vahvistamaan lasten oikeusturvaa sekä selkeyttämään sijaishuollon toimintaa koskevaa sääntelyä. Sosnet katsoo kuitenkin, että useat esityksen keskeiset kohdat jäävät sääntelyn ja käytännön toteutuksen näkökulmasta vielä epäselviksi ja edellyttävät tarkennuksia jatkovalmistelussa.

Yleisesti tiedetään, että lastensuojelu paikkaa käytännössä monien muiden palveluiden puutteita, erityisesti nuorisopsykiatrian ja päihdepalveluiden osalta. Lastensuojeluun sijoitetut lapset tarvitsevat usein samanaikaisesti sosiaali-, terveys-, psykiatria- ja päihdepalveluja. Sosnet korostaa, että lapsen tarvitsemien palvelujen tulee muodostaa integroidun kokonaisuuden. Palvelun tuottajalla on oltava riittävä osaaminen, resurssit ja moniammatillinen tuki, jotta lapsen oikeus hänen tarpeitaan vastaavaan hoitoon ja kuntoutukseen voi toteutua.

Eduskunnan oikeusasiamiehen havaintojen, kuten kantelujen ja tarkastusten perusteella voidaan todeta, että lasten ja nuorten lisääntyvään psykiatriseen ja neurologiseen hoidon tarpeeseen sekä päihteillä oireiluun reagoidaan palvelujärjestelmässä toisinaan kurin ja rajoitustoimenpiteiden avulla. Sosnet pitää tätä kehitystä ongelmallisena. Palvelujärjestelmän rakenteellisia puutteita ei tule paikata lisäämällä yksittäisiin lapsiin ja nuoriin kohdistuvia rajoituksia, vaan vahvistamalla lasten tarvitsemää hoitoa ja kuntouttavia palveluja. Sosnet yhtyy myös lastenvalvojan aiemmassa lausunnossaan esittämään huoleen kokonaisuuden pirstaleiseksi jäämisestä, kun lastensuojelulakia uudistetaan pala palalta. Esimerkiksi avohuollon tukitoimet ja palvelut ovat olennaisia myös kodin ulkopuolisten sijoitusten ehkäisemissä ja siten uudistuksen yhteydessä tulisi kiinnittää huomiota myös avohuoltoon. Samoin perhehoito jää tässä uudistuksessa vähäiseksi, vaikka se on keskeinen osa sijaishuoltoa ja palvelujärjestelmän näkökulmasta ensisijaisessa roolissa.

Esityksessä on tarvetta täsmentää lapsen oikeudellista asemaa, rajoitustoimenpiteiden käyttöä sekä virka-avun vastuita siten, että lapsen kohtelu on ennakoitavaa, oikeusturvaa vahvistavaa ja turvallista kaikissa tilanteissa. Lapsen oikeuksien toteutuminen ei saa olla sääntelyn sivutuote, vaan sen tulee muodostaa rakenteellinen perusta, jolle mahdollinen kuntouttava suljettu palvelu ja siihen liittyvä lainsäädäntö rakennetaan. Kuntouttavan palvelun tulee olla aidosti kuntouttavaa, ei eristävää. Lapsia ei tule irrottaa heille tärkeistä ihmissuhteista ilman painavaa perustetta. Myös lapsen mahdollinen vähemmistöasema tulee ottaa huomioon palvelua suunniteltaessa ja toteutettaessa. Palvelun suunnittelussa on noudatettava YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteita vapaudenriiston osalta (37 artikla b–d).

Esityksessä kasvatuksellisten keinojen käyttöä koskevat kirjaukset jäävät osin epäselviksi ja vaatisivat vielä tarkennuksia. Sääntelyn tulisi kuvata selkeämmin, mitä kasvatuksellisilla keinoilla tarkoitetaan, missä tilanteissa niitä voidaan käyttää sekä miten ne suhteutuvat muihin lastensuojelulain mukaisiin rajoitustoimenpiteisiin. Epäselvä sääntely vaikeuttaa lain yhdenmukaista soveltamista ja voi johtaa tulkintaeroihin sijaishuollon yksiköissä ja lastensuojelun eri toimijoiden kesken.

Samoin aineiden ja esineiden poisottamista koskeva sääntely ja sen käytännön soveltaminen jäävät esityksessä osittain epäselviksi. Sosnet pitää tärkeänä, että sääntelyssä määritellään tarkkarajaisesti tilanteet ja perusteet, joissa poisottaminen on mahdollista, sekä siihen liittyvät menettelytavat.

Hybridiyksiköitä koskeva sääntely edellyttää Sosnetin näkemyksen mukaan merkittävää täsmentämistä. Esityksestä ei käy riittävän yksiselitteisesti ilmi hybridiyksiköiden kohderyhmä, palvelun sisältö eikä työn käytännön toteuttaminen. Näiden keskeisten elementtien tulisi olla lainsäädännössä selkeästi määriteltyjä, jotta palvelua voidaan toteuttaa yhdenmukaisesti sekä lapsen edun ja tarpeen mukaisesti.

Erityisen huolenpidon jakson pidentämistä koskevat kirjaukset ovat Sosnetin näkemyksen mukaan osin kannatettavia. Samalla on kuitenkin korostettava lapsen oikeuksien turvaamisen merkitystä. Jakson pidentyessä kasvaa riski sille, että lapsen oikeus läheissuhteisiin sekä identiteetille merkityksellisiin tekijöihin vaarantuu. Lainsäädännössä ja sen soveltamisessa on varmistettava, että nämä oikeudet toteutuvat myös pitkien erityisen huolenpidon jaksojen aikana. Lisäksi esityksessä EHO siirtymässä ei nyt säilyisi lapsen aiempi sijaishuoltopaikka, mitä on perusteltu mm. kustannusvaikutuksilla. Tämä lisää osaltaan laitoshuoltopaikkojen vaihtuvuutta.

Esitykseen sisältyvä uusi kuntouttava suljettu laitospalvelu nähdään Sosnetissa tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena osana lastensuojelun palvelujärjestelmää. Palveluun liittyvä sääntely jää kuitenkin osin epäselväksi tai keskenään ristiriitaiseksi ja edellyttää täsmentämistä. Sääntely on kirjattava tavalla, jossa palvelun kohderyhmä, palvelun käyttämisen perusteet sekä päätöksenteon ajalliset määreet määritellään yksiselitteisesti ja tarkkarajaisesti. Sosnet pitää kannatettavana esityksessä ehdotettua 12 vuoden ikärajan täsmentämistä sekä asiakassuunnitelman säännöllistä, vähintään neljän kuukauden välein tapahtuvaa tarkastelua.

Sosnet korostaa kuitenkin tarvetta lapsen tilanteen kokonaisvaltaiselle seurannalle ja arvioinnille koko sijoituksen ajan. Erityisesti sijoituksen tarvetta, lapsen tuen tarpeita sekä rajoitustoimenpiteiden välttämättömyyttä tulee sijoituksen aikana jatkuvasti arvioida uudelleen lapsen yksilöllisen tilanteen lähtökohdista. Arvioinnin perusteella on voitava tehdä tarpeenmukaisia muutoksia lapsen sijoituspäätökseen sekä rajoitustoimenpiteisiin. Kuntoutuksen roolia kuntouttavaa suljettua laitospalvelua koskevassa sääntelyssä olisi myös tarpeen täsmentää. Lisäksi Sosnet pitää tärkeänä, että terveydenhuollon palvelut integroidaan velvoittavasti osaksi kuntouttavaa suljettua laitoshoidoa.

Lainsäädännössä on myös määriteltävä täsmällisesti uuden palvelun suhde muihin lastensuojelun erityisen huolenpidon muotoihin sekä erotettava selkeästi suljetun kuntouttavan laitospalvelun tarkoitus. On varmistettava, ettei esimerkiksi psykiatrisen hoidon tarve jää suljetun laitospalvelun ulkopuolelle.

Esityksessä tulisi lisäksi tarkentaa kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun sijoittamista koskevaa päätöksentekoprosessia, sijoituspäätösten ja rajoitustoimenpiteiden ajallisia

enimmäiskestoja sekä päätöksentekijöiden ammattipätevyysvaatimuksia. Tämänkaltaisessa sääntelyssä on punnittava huolellisesti yksilön perusoikeuksien ja niiden rajoittamisen välistä suhdetta oikeusturvan näkökulmasta. Sääntelyssä tulee myös selkeyttää lapsen ja huoltajan mahdollisuuksia hakea muutosta päätöksiin sekä hakea suljetun laitospalvelun päättämistä. Lapsen ja huoltajan oikeus osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon tulee turvata lainsäädännön tasolla.

Sosnet pitää tärkeänä myös luvatta poistuneiden lasten suojan vahvistamista. Luvaton poissaolo vaarantaa vakavasti lapsen terveyden ja turvallisuuden. Siksi on tärkeää täsmentää kiinnioton perusteet, mahdollistaa alueelliset etsintätiimit sekä matkapuhelimen paikannus. On täsmennettävä millä alueella ehdotetut etsintätiimit ovat toimivaltaisia. Kevyt fyysinen ohjaaminen ilman voimakeinoja jää sisällöllisesti epäselväksi, ja sen käytännön merkitys edellyttää tarkempaa määrittelyä sekä käytännön että oikeuksien näkökulmasta.

Esityksessä on pyritty selkeyttämään laitoksen henkilöstön voimankäyttöä koskevia toimivaltuuksia. Sosnet kuitenkin katsoo, että voimankäytön tuominen lastensuojelun arkeen ei ole kannatettavaa eikä lastensuojelun perustehtävän mukaista. Voimakeinojen käyttö esimerkiksi aineiden ja esineiden poisottamisen tai kiinnipitotilanteiden yhteydessä edellyttää merkittävää ammattitaitoa, koulutusta ja lainsäädännöllistä osaamista. Lastensuojelun henkilöstön koulutus ei lähtökohtaisesti tuota tällaista osaamista, eikä voimankäytön tulisi muodostua lastensuojelun palveluissa arjen toimintaperiaatteeksi. Voimakeinojen käyttöön liittyy merkittäviä riskejä sekä asiakas- että työntekijäturvallisuudelle. Hatkaamiseen liittyviä kiinniotto- ja kuljetustilanteita on arvioitava myös työturvallisuuden näkökulmasta. Sosiaalihuollon ammattilaisilla ei ole lähtökohtaisesti koulutusta tai kokemusta voimakeinojen käytöstä. Luvattomien poistumisten estäminen kiinnipitämällä laitoksen henkilökunnan toimesta sisältää merkittäviä riskejä. Kiinnipitäminen onnistuu käytännössä vain, jos paikalla on riittävästi aikuisia, ja se on joka tapauksessa väistämättä lyhytaikainen ja rajallinen keino. Kiinniottotilanteet voivat myös helposti eskaloitua lapsen tai sivullisten väkivallan vuoksi, jolloin tehtävä kuuluu poliisille. Etsintätiimin kiinniotto-oikeus ei voi rinnastua poliisin toimivaltuuksiin, eikä esityksen perusteella ole selvää, sisältyisikö siihen muita tahdonvastaisia toimenpiteitä, kuten kiinnipitämällä siirtäminen tai henkilöntarkastus. Sosnet korostaakin poliisin tukitehtävän tärkeyttä osana kiinniottotilanteita. Kyseessä on moniammatillinen toiminta, jossa poliisille voisi varmasti nykyistä vahvemmin asettaa valtuuksia (ja velvollisuuksia) toimia sosiaalityön rinnalla. Kiireellisyysluokat puuttuvat edelleen päivystyssosiaalityön tehtävistä, mutta poliisilla ja pelastustoimella ne ovat.

Erityisen huolestuttavia ovat esityksen kirjaukset, jotka koskevat voimankäyttöä laitosalueen ulkopuolella tapahtuvien kiinniottojen tai ulkopuolisiin asuntoihin menemisen yhteydessä. Tällaiset tilanteet voivat aiheuttaa vakavia turvallisuusriskejä asiakkaille, lastensuojelun henkilöstölle sekä ulkopuolisille henkilöille. Sosnet korostaa, että voimankäyttöä, luvattomia poissaoloja, lapsen etsintää ja palauttamista koskevassa sääntelyssä on jatkossakin turvattava mahdollisuus poliisin virka-apuun.

Sosnet näkee, että kiinniottoihin, etsintään, paikannukseen ja voimankäyttöön liittyen esityksessä on tarkennettava näiden valvontaan liittyviä kirjauksia. Lisäksi sijaishuollossa toimivien ja sosiaalityöntekijöiden turvallisuuteen on kiinnitettävä huomioita. Esityksessä on kirjauksia virka-avusta, mutta lainsäädännössä ei tule jättää epäselväksi, millaisiin tilanteisiin esimerkiksi poliisin virka-apua voi saada.

Sosnet katsoo lisäksi, että valtion lastensuojelulaitosten johtajilta tulee edellyttää laillistetun sosiaalityöntekijän pätevyyttä sekä vahvaa kokemusta lastensuojelun sijaishuollosta.

Esityksessä jää osin epäselväksi myös lastensuojelun ja rikosoikeusjärjestelmän välinen suhde. Sosnet pitää tärkeänä, että lastensuojelun ja rikosseuraamuslaitoksen perustehtävät eivät sekoitu keskenään, eikä lastensuojelun tehtäväksi muodostu rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano. Sosnet kannattaa kuitenkin lastensuojelun ja rikosseuraamuslaitoksen välistä yksilöllistä ja asiakaskohtaista yhteistyötä tilanteissa, joissa se on lapsen tilanteen kannalta tarkoituksenmukaista.

Esityksessä on myös kannatettavia muutoksia, jotka liittyvät tosiasiallisen hallintotoiminnan lisäämiseen hallintopäätösten sijaan. Sosnet pitää tätä lähtökohtaisesti perusteltuna muutoksena, sillä se voi käytännössä järkevöittää ja nopeuttaa toimintaa tilanteissa, joissa muodollisen hallintopäätöksen tekeminen ei ole lapsen edun tai toiminnan sujuvuuden kannalta tarkoituksenmukaista. Tästä esimerkkinä tilanne, jossa laitoksessa lapsen matkapuhelin voidaan ottaa yöksi pois ja palauttaa aamulla ilman erillistä hallintopäätöstä (s. 117). Nykyisin tällaisessa tilanteessa on viime kädessä jouduttu tekemään rajoitustoimenpidettä koskeva hallintopäätös, vaikka kyse on käytännössä lyhytaikaisesta ja arjen tilanteisiin liittyvästä järjestelystä. Muutos selkeyttää ja keventää hallinnollista menettelyä tällaisissa tilanteissa. Esityksen mukaan myöskään laitoksesta poistuneen lapsen etsinnästä ja palauttamisesta ei jatkossa tehtäisi erillistä hallintopäätöstä, vaan pelkkä kirjaus riittää (s. 105). Lisäksi tähän liittyvät myös lapsen palauttamista koskeva ratkaisu ja siihen liittyvät päätöksentekoprosessit (s. 144). Sosnet pitää hallinnollisen menettelyn keventämistä näissä tilanteissa lähtökohtaisesti tarkoituksenmukaisena, kunhan dokumentointivelvoitteet ja toiminnan oikeudelliset perusteet säilyvät selkeinä.

Sosnet korostaa lopuksi, että lastensuojelua koskevan lainsäädännön tulee olla kokonaisuudessaan selkeää, tarkkarajaista ja hyvin perusteltua. Lainsäädäntöön ei tule jättää tulkinnanvaraisia tai epäselviä kirjauksia, jotka vaikeuttavat lain soveltamista käytännössä ja voivat vaarantaa lasten edun ja oikeuksien toteutumisen.